

Anna Sulimowska-Ociepka*

OBIEKT POPRZEMYSŁOWY W NOWEJ PRZESTRZENI MIASTA

POSTINDUSTRIAL OBJECT IN THE NEW SPACE OF THE CITY

Artykuł opisuje przemiany jakie zachodzą w nieuporządkowanej strukturze miast przemysłowych po ponownym zagospodarowaniu terenów i obiektów opuszczonych przez przemysł. Na przykładzie trzech centrów handlowych, zlokalizowanych w obrębie śródmiejskich terenów poprzemysłowych ukazuje, jak nowy obiekt może wpłynąć na jakość otaczającej go przestrzeni i zmienić jej dotychczasowy wizerunek.

Słowa kluczowe: architektura, urbanistyka, restrukturyzacja, obiekty poprzemysłowe

The paper describes the changes that become in the chaotic structure of the industrial cities after revalorisation of the postindustrial areas. The examples of 3 new shopping centres located in postindustrial areas, exemplify how now object can positively affect the quality of the surrounding areas and change the image of the place.

Keywords: architecture, town-planning, restructuring, post-industrial buildings

Wprowadzenie

Naturalną konsekwencją rozwoju miast przemysłowych jest powstawanie terenów i obiektów poprzemysłowych, które opuszczone i zdegradowane długotrwałą eksploatacją stały się problemem przestrzennym i społecznym. Kopalnie, huty i przemysł włókienniczy, które w początkowym okresie industrializacji decydowały o powstaniu i rozwoju miast oraz całych regionów przemysłowych, obecnie wraz z procesami restrukturyzacji przemysłu i przemianami społecznymi straciły swoją rolę. Zdegradowane tereny poprzemysłowe, usytuowane w centralnych obszarach miast stały się barierami przestrzennymi i mentalnymi, które uniemożliwiają płynny i harmonijny rozwój nowoczesnych przestrzeni miejskich.

Krajobraz miast o rodowodzie przemysłowym ma swój specyficzny charakter. Brak hierarchicznego układu miasta oraz przemieszanie terenów przemysłowych i mieszkaniowych sprawia, że posiadają one unikalną tożsamość zapisaną w historii i tradycji miejsca, ale także w architekturze historycznych obiektów przemysłowych. Dziewiętnastowieczne hale fabryczne i kominy miast przemysłowych na równi z pałacami i kościołami stawały się symbolami miejsca i identyfikowały krajobraz. W świadomości mieszkańców utrwaliły się jako miejsca szczególne, tworząc stały element tożsamości miasta. Obiekty, które niegdyś determinowały powstanie i rozwój miasta oraz stanowiły o tożsamości przestrzeni miejskiej obecnie znalazły się w fazie upadku. Wiele cennych

* Sulimowska-Ociepka Anna, dr inż. arch., Politechnika Śląska, Katedra Projektowania Architektonicznego i Sztuk Pięknych, Zakład Architektury Przemysłowej.

1. Silesia City Center, Katowice 2. C.H. Platan, Zabrze 3. Citta Diffusa, Łódź

pod względem architektonicznym i kulturowym obiektów przemysłowych zostało zniszczonych zanim osiągnęło wartość historyczną. Symbole, które decydowały o charakterze miejsca zniknęły, często pociągając za sobą degradację sąsiadujących z nimi przestrzeni. Tradycyjne gałęzie przemysłu pełniące niegdyś funkcje miastotwórcze, obecnie zastępowane są nowymi funkcjami, które mogą wprowadzić życie w zdegradowane obszary przemysłowe. Usytuowane w obszarach centralnych mają szansę zaistnieć w świadomości mieszkańców jako symbole odnowionej przestrzeni miasta, tworząc nowy wizerunek miejsca.

Przykłady

Silesia City Center, jedno z największych centrów handlowo-usługowych w Polsce, powstało w 2005 roku na terenie po byłej kopalni Gottwald w dzielnicy Dąb w Katowicach. Położone w odległości około 1,5 km od centrum Katowic od południa przylega do Drogowej Trasy Średnicowej, która docelowo będzie łączyć dwa bieguny Aglomeracji Górnośląskiej, a od zachodu graniczy z Wojewódzkim Parkiem Kultury i Wypoczynku. W zamysle twórców i inwestorów Silesia City Center miało łączyć historię i tradycję miejsca z nowoczesnością, zmieniając funkcje historycznych budynków dawnej kopalni. W rzeczywistości na 30 ha po byłej kopalni pozostawiono dwa niewielkie obiekty przemysłowe oraz wieżę szybu wyciągowego, który „ozdobiony” logo SCC miał się stać symbolem odnowionej przestrzeni. Płaski jednokondygnacyjny budynek centrum handlowego o powierzchni 65 tys. m² nie różni się od typowych komercyjnych wielkopowierzchniowych obiektów handlowych i w żaden sposób nie nawiązuje do historycznej zabudowy wyburzonych hal przemysłowych. Kolejnym etapem rewaloryzacji zdegradowanego teren pokopalnianego jest budowa ekskluzywnego zespołu mieszkaniowego oraz dwóch wieżowców biurowych Silesia Towers. Cały zespół ma tworzyć zachodnią bramę miasta.

Centrum Handlowe Platan w Zabrze powstało na terenie byłej Huty Donnesmarck, później Huty Zabrze zlokalizowanej w ścisłym centrum miasta. Huta zaprzestała działalności w latach 90. XX wieku i od tego czasu teren huty oraz sąsiadujące z nią historyczne osiedla robotnicze ulegały degradacji zarówno przestrzennej jak i społecznej. Zdegradowany teren huty stał się barierą uniemożliwiającą harmonijny rozwój i wpływał niekorzystnie na otoczenie strefy centralnej. Atrakcyjna lokalizacja terenu huty zmusiła do podjęcia działań przywracających zdegradowany teren miastu. W 2003 roku na terenie po byłej hucie otwarte zostało centrum handlowe o powierzchni 33 tys. m². Pomimo iż nie zostały zachowane żadne historyczne zabudowania huty (nawiązaniem do historii miejsca jest jedynie oryginalny młot parowy pozostawiony przed głównym wejściem), skala budynku, sposób kształtowania elewacji frontowej i sposób wkomponowania w sąsiadującą historyczną zabudowę sprawiły, że nowy obiekt dobrze wpisał się w krajobraz miasta, zamykając oś głównej ulicy handlowej. Inwestycja ta przyniosła również pozytywne skutki w otoczeniu – oprócz otwarcia niedostępnej wcześniej przestrzeni i uporządkowania systemu drogowego, korzystnie wpłynęła na wizerunek jednego z najpiękniejszych śląskich osiedli robotniczych – Kolonii Piaskowej, które bezpośrednio sąsiaduje z terenem byłej huty. Chaotyczny teren wokół stał się atrakcyjnym miejscem inwestycji, które zagęszczają i porządkują rozproszoną tkankę centrum miasta.

Manufaktura powstała w 2006 roku na terenie po byłych zakładach Poznańskiego zlokalizowanych w śródmieściu Łodzi. Pierwsza tkalnica powstała w 1872 roku, a cała fabryka sukcesywnie rozbudowywana funkcjonowała aż do 1997 roku, kiedy to w okresie restrukturyzacji łódzkiego przemysłu kompleks został zamknięty. Ważny element tożsamości miasta ulegał stopniowej degradacji, co znalazło odbicie również w najbliższym otoczeniu. Szansą

odnowy i ożywienia tego obszaru stała się rewaloryzacja zabytkowych obiektów XIX-wiecznych przędzalni i ponowne włączenie zdegradowanego terenu fabryki w przestrzeń miasta. W efekcie na 27 ha poprzemysłowego terenu powstał jeden z największych w Europie kompleksów handlowo-rozrywkowych. Całe założenie skupia się wokół wewnętrznego placu-ryнку i obejmuje funkcje handlowe, rozrywkowe, hotelowe i kulturalne. Manufaktura jest przykładem, w którym dzięki zachowaniu historycznych budynków zabytkowych tkalni i powiązaniu ich z nowoczesnymi obiektami handlowymi zachowany został charakter dawnej zabudowy przemysłowej Łodzi, tworząc jednocześnie nowy pozytywny obraz miejsca. Miasto otrzymało ważny element tożsamości, który silnie oddziałując na otoczenie wyznacza w nim nowy porządek.

Wnioski

Przedstawione przykłady pokazują w jakim stopniu działania rewaloryzacyjne terenów i obiektów poprzemysłowych mogą wpłynąć na zmiany w otoczeniu urbanistycznym, często niezależnie od jakości rozwiązań architektonicznych. Przedstawione dzia-

łania przywracają miastu dotychczas niedostępne obszary, które zajmowane przez przemysł, zwykle stanowiły przeszkody w sprawnym funkcjonowaniu miasta i wpływały destrukcyjnie na otoczenie. Dzięki tym inwestycjom zdegradowane i niedoinwestowane dzielnice przemysłowe otrzymują impuls do dalszego rozwoju. Atrakcyjne funkcje wraz z nowym wyrazem architektonicznym składają się na nowy odbiór negatywnie do tej pory postrzeganej przestrzeni.

Miasto przemysłowe podobnie jak *Citta Diffusa* – miasto bez początku i bez końca, bezgranicznie rozciągnięte w przestrzeni – potrzebuje miejsc szczególnych. Punktów charakterystycznych, które staną się elementami identyfikującymi przestrzeń miasta. W przeszłości funkcje te pełniły monumentalne bryły fabryk, którym podporządkowane było życie i struktura miasta. Obecnie to nowe funkcje wprowadzane na śródmiejskie tereny poprzemysłowe porządkują swoje zaniedbane i niedoinwestowane otoczenie. W amorficznej, często zdegradowanej tkance miejskiej, która nie posiada wyrazistych cech przestrzennych, to rewaloryzowany obiekt/teren tworzy nowy kontekst, za którym podąża przestrzeń miasta.

BIBLIOGRAFIA

N. Juzwa, A. Sulimowska-Ociepka, *Przekształcenia Krajobrazów – w poszukiwaniu punktów ciężkości dla strategii rozwoju Aglomeracji Katowickiej na tle wniosków europejskiego projektu REKULA*, [w:] wydawnictwo konferencyjne pt.: *III Forum Rewitalizacji Terenów Miejskich i Poprzemysłowych*, Gliwice 2007.

Przekształcenie Krajobrazów, Zalecenia na przykładzie trzech europejskich krajobrazów poprzemysłowych, Wydawnictwo Projektu REKULA, Berlin 2005.

A. Sulimowska-Ociepka, *Osiedla patronackie Górnego Śląska. Studium miejsca oraz znaczenie kultury przemysłowej w przestrzeni zurbanizowanej*, praca doktorska, WA PŚI, Gliwice 2004.